

כך זימן לו הקב"ה ליוסף נסיון קשה כדי לבררו בפני דורו ובפני הדורות הבאים וכדי שתהא מדה נעלה זו נטועה לעולמים בו וזרעו ובכל ההולכים אחריו להיות מבוררים במעשיהם בין גבאי שחקים לעמקי תהום נשיה, שלפעמים דומים הם אלה לאלה ונראים קרובים. נסיון זה שנודמן ליוסף עתה — אילו חס ושלום היה חלקו בין המפנקים את יצרם, היה נופל בו וקופץ בו ברצון; אילו היה חלקו עם אנשי המדה הבינונית, היה נאבק להתגבר על יצרו וסופו נופל בידיו. שהרי אדם כשהוא מתענה תמיד בעיניו הגלות ונפשו דוח עליו תמיד, כחותיו רפים מכדי שיוכל לעמוד בפני נסיון קשה זה; — ברם, יוסף הצדיק בירר עתה מדתו תכלית בירור. אכן מושל ביצרו היה בכל עת. גם בשעה שנראה כאילו מפנקו. כל כחותיו עמו, לא אבדו ממנו בצער הגלות. גם כל כח בית אבא היה עמו. כל כחותיו אלה במלואם אסף באותה שעה ועמד בנסיון. הן לא היה זה נסיון לשעה זו בלבד. הרי כל אשר ביקש ומצא הרווחה, מרגוע ושלוחה — את הכל הוא נותן עתה חלף עמידתו נגד יצרו. מעתה ירדוף אויב נפשו וישג וירמוס לארץ חייו וכבודו לעפר ישכן ולבור יושלך, לשבי ולבזה ולעינוי. יש לך מושל ביצרו גדול מזה?...'

## דף לז

### באורים בפשט

'זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים' — פירש הגר"ח שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר — כב תשל"ג), ודאי אילו נצטוו להכנס לים כדי למסור נפשם, היו קופצים כאיש אחד בלא היסוס, כפי שעשו זאת בכל הדורות רבים מישראל, אף אנשים פשוטים, למסור נפש על קדוש השם. אלא שהם נצטוו להכנס לים כדי לעבור בו בחרבה, ולכח זה, להיכנס לים רועש וגועש בתחושה שהולך בדרך כבושה, לא הגיעו השבטים אלא נחשון בן עמינדב בלבד. ובוזה קידש שם שמים, שאין הבדל לדידו בין ים ליבשה. אין לו אלא ציווי ה', וכל חוקי הטבע ומגבלותיו כאין וכאפס נחשבו. משל לתינוק הנישא בזרועות אמו, גם כשהיא הולכת עמו למקום חיות רעות ולסטים, אין התינוק יודע בסכנתו מאומה, ואין קיימת לגביו מציאות אחרת מלבד אמו החובקת אותו.

'ללמוד וללמד לשמור ולעשות, הרי ארבע' — 'לשמור' היינו שינון וחזרת הלימוד, כדי שיהו הדברים שמורים בלב, כדי לעשותם. (מהרש"א)

(ע"ב) 'בחומש הפקודים'. כך הוא ניקודו (עפ"י כת"י קויפמן)

'אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים...' — משמע מכאן שכל ישראל ערבים לכל המצוות, אף במצוות שנאמרו לכהנים בלבד.

ואף לדעת הסוברים שנשים אינן בדין ערבות כלפי מצוות שהן פטורות מהן (כן דעת הרא"ש בברכות

פ"ג יג, כמו שפירש הגרעק"א במגילה, ודלא כהבנת הדגול-מרבבה (או"ח רע"א) שפירש שאין הנשים בערבות כלל, שהרי לא נמנו בכלל שש מאות אלף. ומיהו אין מכאן קושיא על רעק"א, שלא החשיבו מנין הנשים, כי י"ל כמו שכתבו התוס' (בגדה יג): שלא החשיבו הערב-רב כי לא מנו כאן אלא את המנין הידוע. ע' קה"י ע"ז ד, ב) — שונה שם שהן פטורות מהן מכל וכל, אף מלימוד, אבל ישראל במצוות הכהנים, אעפ"י שאינם ב'לעשות', הרי הם בחיוב 'ללמוד וללמד ולשמור', הלכך שייכים הם בחיוב אותן מצוות ובכלל ערבות הן. (עפ"י אבני נזר יו"ד שגב)

**'ערבא וערבא דערבא איכא בינייהו'** — כלומר, אם תשמע שפלוני עבר עבירה וראהו פלוני ולא מיחה בידו, תהא אתה מחויב כדרך ערב ליקח הדין גם מזה האדם הערב שראה ולא מיחה בו, ואם לא תעשה כך תהא נתפש בעונם. (ערוך, ערך 'ערב'. וע"ע בתורא"ש שכתב נפקא מינה). ע"ע מגיד משנה ואור שמח — מלוה ולוה כה, יב; הערות במסכת סוטה.

**'כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנואף ונואפת'** — ערש"י. ולפי דרכו פירש הר"ש מקוצי ארור מטה משפט גר יתום ואלמנה, שהממזר הבא מן הנואף והנואפת בוש מעצמו ואינו יכול לישא אשה במקומו והולך לדור באשר ימצא — כגר, ודומה ליתום שאין לו אב, שהמולידו אינו מודה שהוא בנו, ומטים את דינו. גם אמו היא אלמנה שנאסרה על בעלה ויושבת עגונה כאלמנות חיות (מובא בתוס' שגף ובתורא"ש). ויש מי שפירש מטה משפט גר יתום ומזכה אותם בדין כדי שיהיו לו סרסורים. וכן מטה משפט האלמנה לזנות עמה. פירוש נוסף: מפני שאשת הגר מצויה למנאף יותר משאר נשים, לפי שאינו מתירא מבעלה, וכשמזנה עמה ומוליד בן ממזר, והגר מפרנסו בדעה שהוא בנו, הרי זה מטה משפט גר. וכשהממזר חולק עם אחיו בירושה והרי באמת אינם אחים, מטה בזה משפט יתומים. וכן מטה משפט האלמנה כשהנכסים מועטים, שניזונית בדוחק, ואילו לא היה שם הממזר ביניהם, היו נזונים בריוח. (מובא בשו"ת רשב"ש כא) ויש מפרשים בדרך אחרת מפרש"י: מנואף ונואפת יוצא ממזר הפרוץ בעריות ועז פנים ואינו מרחם, ובא לכל ארורים שבפרשה.

ובמדרש הגדול: מתוך שאין הבן מכיר באביו, גורם לו שילקהו, וכן בא לידי איסורי עריות. ומהרש"א פירש 'כל הפרשה' — היינו אשר יעשה פסל ומסכה לבה, שהיא פרשה לעצמה.

## ענינים וטעמים

זמה בידי לעשות? אמר לו: דבר אל בני ישראל ויסעו... — '...ולכן בעת קריעת ים סוף, אמר הוא יתברך למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו — רצה לומר דבדידהו תליא מילתא, שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלוך ונסוע אל הים, סמוך לבם לא יירא, מעוצם בטחונם שודאי יקרע לפניהם, או יגרמו על ידי זה להתעוררות למעלה, שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם.

וזהו לססתי ברכבי פרעה דמתיך רעיתי — רצה לומר, כמו בסוסי רכבי פרעה שהיה היפך מנהגו של עולם שהרוכב מנהיג לסוס. ובפרעה וחילו, הסוס הנהיג את רוכבו כמו שאמרו רז"ל — כן דמתיך והמשלתיך רעיתי על זה האופן ממש, שאף שאני רוכב בערבות, עם כל זאת כביכול את

מנהיג אותי על ידי מעשיך, שענין התחברותי כביכול לעולמות הוא רק כפי ענין התעוררות מעשיך לאן נוטים'. (נפש החיים א, ט).  
ע"ע: עלי שור ח"ב עמ' תקפא; סוף ספר פרקי מועדות.

**'ברוך בכלל ברוך בפרט, ארוך בכלל ארוך בפרט...'** —

'למה לא נזכר בפרשה בפירוש לשון 'ברוך' על המקיים את האזהרות, אלא רק לשון 'ארוך' לעובר עליהן?

— משום שגדול כחו של 'אמן' הנאמר לאחר ה'ארוך' להפחיד את הבא לעבור עבירה שלא יעבור, שהרי 'ארוך' ו'אמן' זה הוא שעושה לו חשבון 'הפסד עבירה כנגד שכרה'; ואילו ה'ברוך' אין כחו גדול כל כך למנוע מן המעשה את זה שיצר תוקפו בשעת מעשה ובוער בקרבו כשלהבת אש. שכן באותה שעה הרי האדם מפקיר כל טובתו שלאחר זמן בעד הנאת העבירה שבשעת מעשה; ואילו הרעה אשר מוצאת אותו גם באותה שעה, מקללתם של מיליונים רבים שהוא שומע גם עתה — היא בודאי שתמנע אותו מן העבירה גם בשעת תוקף היצר, לכן נתפרש ה'ארוך' יותר מן ה'ברוך'. ולמה בכל זאת אמרו 'ברוך' עם כל 'ארוך'? — מפני שרבים בעם שיודעים גם לחשב 'הפסד מצוה כנגד שכרה'; אם יעבור — אין לו אלא הנאת אותה שעה בלבד, אבל יפסיד שכר ברכתם של מיליונים שמברכים את 'אשר לא יעשה'; ואם לא יעשה — ברכות כולם יחולו על ראשו! אכן, אין די להפחיד את עוברי עבירה ב'ארוך' בלבד; העם כולו על כל פרט ופרט שבו צריך ללמוד כיצד לכבד לרומם לנשא ולהלל לשבח ולברך כל מי שבאה עבירה לידו ולא נכשל בה, שצדיק גמור הוא וראוי לכל שבח ותהילה. ואל יאמר עליו שום אדם: ראו זה שלא עשה פסל ומסכה, לא שכב עם אשת אביו, לא שכב עם בהמה, לא עם אחותו ולא עם חותנתו — צדיק הוא? ראוי לברכה הוא? לזה אושיב בראש ואברכהו? — די לו שנמלט מתועבה ואיני מקללו... אל יאמר כך, אלא אמנם יראה בו צדיק גמור, יושיבהו בראש ויכבדהו וברך יברכהו בקול רם, וידע כי אכן צדיק גמור הוא זה שבאה עבירה לידו ולא נכשל בה. (מתוך ספר הפרשיות — תבוא)

**העומדים לברך והעומדים לקלל** (מספר הפרשיות)

הרי כאן כמה שאלות בענין, שצריכות הסבר:

א. בששה השבטים שעמדו על הר גרזים נאמר אלה יעמדו לברך את העם ואילו בעומדים על הר עיבל נאמר ואלה יעמדו על הקללה — וכי מה בין אלה לאלה, הרי אלה כאלה ענו כולם אמן גם אחר 'ברוך' וגם לאחר 'ארוך'; וכי בשביל שזקני כהונה וזקני לוייה הפכו פניהם כלפי הר גרזים בקראם בקול רם 'ברוך' וכלפי הר עיבל הפכו פניהם בקראם 'ארוך', אתה קורא לאלה 'מברכים' ולא לאלה אתה קורא 'מקללים'? אתמהה.

ב. מה הטעם שחלוקת שנים עשר השבטים בסדר זה המפורש בכתובים כאן, שונה משאר הסדרים הידועים בכל מקום אחר; לא לפי סדר הדגלים לא לפי סדר תולדותם ולא לפי סדר אמותיהם מולידותיהם — ראובן בכור ישראל נפרד מכל אחיו בני לאה להעמידו בהר עיבל; וזבולן נפרד מיששכר והועמד גם הוא בהר עיבל. ואי אתה מוצא בכל התורה כולה שיששכר וזבולן פרודים אלא במרגלים בלבד וגם שם מפני טעם גדול — כדי להסמיך שם 'יוסף' למטה אפרים שאין שם יוסף נזכר בו אלא במנשה בלבד, שכך נאמר שם: למטה יששכר יגאל בן יוסף — למטה אפרים וגו', קרי 'יוסף למטה אפרים' — מה הטעם שגם כאן נפרד וזבולן מיששכר הצמוד אליו בכל מקום? —

ג. שמות ששה השבטים שעמדו בהר גריזים, נזכרו כולם בוא"ו החיבור מאיש לרעהו: שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימן ואילו בששה העומדים בהר עיבל אתה מוצא שני פירודים בלי וא"ו החיבור, וכך אתה קורא: ראובן גד (בלי וא"ו החיבור) ואשר וזבולן, דן (בלי וא"ו החיבור) ונפתלי — מה טעם בדבר?

כל קהל עם ועדה, בכל דרגא אשר תמצאם, בין אם רובם בשפל המדרגה, ובין אם הם במדרגה עליונה ואפילו כולם במדרגה הנעלה ביותר, כפי שהיה אותו דור דעה וביותר, באותה שעה נעלה שקבלו עליהם כל דברי התורה הזאת לעשות אותם — תמיד ולעולם אתה מוצא אותם שחלוקים לשנים:

יש בהם כאלה אשר הם מזדעזעים לשמע עבירה של תועבה ונכון לבם יותר מאחרים לגנות ולקלל את עושי התועבה ולענות אמן על הקללה; ברם, אם שומעים הם בפלוני זה שאינו עושה מעשי תועבה — שומעים זאת כדבר פשוט וכדבר שאי אפשר לעשותו, לכן אין עולה על דעתם כי פלוני זה ראוי לברכו. כי צדיקים הם ומקנאים לה', דבקים במצוות תמיד ורחוקים מן העברה מאד; — ויש בכל קהל עם ועדה בכל מדה ומדה שהם בה, גם אנשים שמדתם אחרת: שומעים בפלוני שעבירה באה לידו ולא נכשל בה, מעריכים אותו ונכון לבם לכבדו ולברכו; אבל אם שומעים באחר שהוא נכשל במעשה אפילו הוא חמור מאד — הרי הם מלמדים עליו זכות, כי יודעים כמה קשה הוא יצר הרע ומי יעמוד כנגדו תמיד, לכן אין עולה על דעתם לגנותו גנאי גדול ולקללו בפה מלא; — והקב"ה שנתן תורה לעמו ישראל, רצה שכל עמו על כל חלקיו יהיו שוים באותו דבר, לכבד ולברך בקול רם כל מי שנמלט מן העבירה, וכן לגנות ולקלל את כל מי שנכשל בה ולא יהו מלמדים עליו זכות יותר ממה שציוותה תורה —

לכך נחלק גם אותו דור דעה לשנים, הללו יעמדו על הברה ולא תהא קלה בעיניהם ההימלטות מעבירה קשה; והללו יעמדו על הקללה, ולא יהו מלמדים זכות על מי שאינו ראוי לכך. רצה הקב"ה לשנן לאלה גם לאלה, גם את הברכה וגם את הקללה, למען תהא המשמרת מפני העברות חזקה ומחוזקת אצל הכל.

גם כשענין לנו עם שנים עשר שבטי—י—ה, שייכת אותה חלוקה בין שני סוגי המגיבים על כל פשע אשר לא יעשה, ויש בהם כאלה שצריכים שינון ביותר לענות אמן על הברכה, וכאלה שצריכים שינון ביותר לענות אמן על הקללה.

שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין, כולם קנאים אצילים מורים בני מלכים, בני תורה, צדיקים וישרים — יעמדו על הר גריזים ובשעה שזקני כהונה ולויה יענו בקול רם ויאמרו: 'ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה' וגו' 'ברוך אשר לא יקלל אביו ואמו, ברוך אשר לא יסיג גבול רעהו — לא יטה משפט גר יתום ואלמנה, לא ישכב עם אשת אביו, עם כל בהמה, עם אחותו, עם חותנתו, אשר לא יכה רעהו בסתר' וגו' — אותה שעה יהיו הזקנים המכריזים הופכים פניהם כלפי הקנאים, האצילים, המורים, בני המלכים, בני התורה, הצדיקים והישרים, ולא יגרעו עינם מהם עד שיראום כולם וישמעום עונים 'אמן!' על הברכה — לומר: מברכים הם כולם, איש אחד מהם לא נעדר מלברך כל איש אפילו אינו צדיק כמוהם, אלא שאינו עושה מעשי תועבה בסתר; —

העומדים בהר עיבל, אינם צריכים השגחה בדבר זה. הם כולם בחזקת ודאי שיענו 'אמן' בכל לב ובפה מלא על כל ברכה וברכה; —

ראובן, גד ואשר וזבולן, דן ונפתלי — יעמדו על הר עיבל והזקנים המכריזים בשעה שהם עונים:

ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה' וכל הארורים — או אז יהפכו פניהם כלפיהם של אלה שיענו כולם 'אמן' אחר כל ארור, גם הם בכל לב ובפה מלא, ויהו מקללים את עושי כל תועבה בסתר ולא יצדיקום. ראובן וגד — שקנטרם משה על שהם בהולים על ממונם — אעפ"כ הם מקללים את עושי התועבה; זבולון שעסקיו במשא ומתן והוא לחוף אניות ישכון ועמים הר יקראו — אין זה מונעם מלקלל את מי שראוי לקללה. שאר בני השפחות שנמוכים מרום מעלתם של בני הגבירות — אף הם כולם בין המקללים ולא ימצא מבין כולם איש אשר נכשל באלה. כולם גם הם בין המקללים; —

העומדים בהר גרזים, הם אינם צריכים להשגחה בדבר זה. הם כולם בחזקת ודאי שיענו אמן על כל ארור וארור.

[טעם נוסף לחלוקת השבטים; כשתדקדק בהם תמצא כי הששה הראשונים נחלו בדרום הארץ ובמרכזה, והם שוכנים קרוב למקדש, ואילו האחרונים רחוקים ממקום המקדש כלפי צפון ומזרח. לפיכך אלו בהר גרזים שבדרום מערב ואלו בעיבל שבצפון מזרח, והם מאחר שרחוקים מן המקדש צריכים אזהרה ביותר שלא יעשו כמעשה הגוים שבקרבם הם יושבים, ולא תפתח עליהם הרעה מצפון (וכאשר כן היה שהם קדמו בגלות)].

ולשאלה השלישית — אע"פ שהושוו כולם בענין זה להעמידם בהר עיבל ולשים עין עליהם שיהו כולם בין המקללים, עם כל זאת הפרש מעלות יש בין ראובן וזבולון שהם בני לאה הגבירה מיתר אחיהם בני בלהה וזלפה. נעלים ורמים הם כולם שבטי י-ה, ואין בהם עוול, ברם, גם במעלות יש הפרשי מדרגות, יש גבוה ויש גבוה מעל גבוה — משום כך נתן הכתוב הפסק בין אלה לאלה. חסר וא"ו החיבור מגד אל ראובן קודמו, ואין גם וא"ו החיבור בין דן לזבולון קודמו. בגן-עדן שלמטה כבגן-עדן שלמעלה — לכל צדיק וצדיק חופתו שלו, וכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חברו — לפיכך רווח יושם בין זה לזה...

#### **(ע"ב) 'כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב' —**

כנגד שלשה חלקים שבאדם; הר סיני כנגד השכל, המוח. אהל מועד כנגד הנפש — מקום הקרבת קרבנות שהם נפש תחת נפש, ותוכו רצוף אהבה. ערבות מואב — מלשון ערבה, מקום צחיח ושומם, כנגד כחות הגוף. והענין, שעל ידי התורה ישתלמו ישראל בגוף בנפש ובשכל להיות כולו קודש. [והם כנגד שלשה דברים בהם ניתנה תורה, אש מים ומדבר — במדבר רבה א]. (עפ"י שם משמואל —

שבועות תרע"ב)

ע"ע בחדושי הנצי"ב ובתשובתו (משיב דבר ח"ב עז), שבסיני ניתנה תורה שבכתב ככתבה, באהל מועד היה לימוד משניות ובערבות מואב לימוד התלמוד. וע"ע חזון איש קכה.

#### **'קול רם' — בקולו של רם. מלמד ששיתף הקב"ה קולו עמהן (ירושלמי סוטה); —**

שאלמלא כן אי אפשר לשום בריה להרים קול בקללה על ישראל.

רבי יצחק אמר: קול רם — המעולה שבקולות, לא קטן ולא גדול אלא בינוני.

קול רם — בגימטריא שלום. כאשר הלוויים, אלו הצדיקים עונים ואומרים אל כל איש ישראל, היינו נכנעים (וענו — לשון ענוה) בעיניהם ומאמירים ומשבחים אותם — הם גורמים להם שלום. ובדרך פשוט יותר: לפי שארורין אלו באו להוציא הפושעים מן הכלל שלא ילכד העם בעוונם, הרי הם גורמין שלום לכל ישראל. (מספר הפרשיות, עפ"י סופרים וספרים).

שבטים ראשונים ועל השניה ששה אחרונים, מלבד יהודה שנכתב ראשון אעפ"י שלא נולד ראשון. (על האבן השנית כתולדתם — שניה כתולדותם ולא ראשונה כתולדותם); יהודה ראובן שמעון לוי דן נפתלי מכאן, גד אשר יששכר זבולן יוסף ובנימין מכאן. עשרים וחמש אותיות על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו, [רבי יצחק אמר שנוספה ליוסף אות ה', ככתוב עדות ביהוסף... ורב נחמן בר יצחק דחה ואמר שיוסף נכתב כתולדתו אלא שבנימין כתוב מלא, כלומר בשני יודי"ן].

ולרבי חנינא היו כתובים כדרך שנכתבו בתחילת חומש שמות — בני לאה כסדרן על האבן האחת, ובני רחל עם בני השפחות ביניהן על האבן השנית; ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן מכאן, בנימין דן נפתלי גד ואשר ויוסף מכאן. ומהו כתולדתם — כשמותם שקרא להם אביהם ולא כשמות שקרא להם משה — 'ראובן' ולא 'ראובני' וכו'.

א. בירושלמי מובא תנא שאמר כדברי רב כהנא. ופירשו שם לשיטה זו, ששם 'בנימין' היה מחולק, 'בנ' על האבן השניה, ו'ימן' על הראשונה. ו'זבולון' מלא — וכך יוצא מנין כ"ה אותיות בכל אבן. (עפ"י תוס').

ב. הרמב"ם (כלי המקדש ט, ט) כתב שסדר כתיבתם כתולדתם הוא על שני האבנים גם יחד, כלומר ראובן על אבן זו ושמעון על האבן הנגדית, לוי כאן ויהודה כאן, לאחר מכן בני השפחות ולבסוף יוסף מכאן ובנימין מכאן. נמצא זה סדרם: ראובן לוי יששכר נפתלי גד יהוסף מכאן, שמעון יהודה זבולן דן אשר בנימין מכאן. (כך פירש את שיטת ר"ח בן גמליאל, ופסק כן לפי שמסכת טעמו. כסף משנה. וע"ש באבי עזרי; מנחת חינוך צט, ג).  
ורש"י בפירושו התורה העתיק כתנא קמא, אך ללא שינוי סדר השבטים כלל, אלא ראובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי מכאן, גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין (מלא) מכאן. (וע' לקוטי הלכות).

## דף לז

נח. א. איזה שבט ירד תחילה לים סוף, ומה שכר קיבל על כך?

ב. האם משמעות 'על' שבתורה על ממש, או בסמוך?

ג. כמה בריתות נכרתו עם ישראל על קיום מצוות התורה?

א. רבי מאיר אומר, כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מתנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה ליום וזה אומר אני יורד תחלה לים, קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה... והיו שרי יהודה רוגמים אותם... (שרצו הם לירד תחילה לכבודו של מקום. עתוס'). לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזין (= מארח) לגבורה.

רבי יהודה אומר: לא כך היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים, קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה... לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל... וכן זכה להקריב תחילה לנשיאים בזכות זה. (עפ"י במדבר רבה ג).

ב. לדברי רבי על — בסמוך, כמו וספף על הארץ את הפרכת. אף יעמדו... על הר גזים משמעותו בסמוך ולא על ההר ממש. וכן ונתת על המערכת לבנה זכה — רבי אומר: בסמוך לה, ולא עליה ממש. וכן סובר אבא שאול.

ואילו תנא דמתניתין חולק ונוקט על הר גריזים. וכן סובר רבי אליעזר בן יעקב בברייתא. מבואר בתוס' שמודה רבי שמצוה לכתחילה לקיים 'על' ממש, אלא שאם ישנה סיבה מסוימת שלא לעשות כן, או לענין דיעבד — מתפרש 'על' בסמוך. (וכן מבואר בספר טהרת הקדש (מנחות סב.), שגם למאן דאמר 'על' — בסמוך, רוב 'על' שבתורה — ממש, אם לא שיש הכרח וסיבה מיוחדת לפרש אחרת. וכ"כ בשו"ת חכם צבי (קסח). וכיו"ב בשפת אמת במנחות שם). ועוד כתבו התוס', שגם לפי התנאים החולקים על רבי במנחות, כגון רבי מאיר ורבי יהודה, מודים ש'על' הנאמר במברכים על הר גריזים לאו דוקא, שהרי הכהנים והלוויים שהיו למטה הם המברכים. וכן יש מקומות שלפי הסברא אין מתפרש על ממש ולא בסמוך, כגון לא תשחט על חמץ דם זבחי לדעת רבי יוחנן, בפסחים סג, ע"ש בתוס'. וע"ע בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב טו. הרמב"ם בכמה מקומות פסק כמאן דאמר 'על' — בסמוך'. (ע' הלכות תמידין ומוספים ה,ג; פסולי המוקדשין ב,כו וכו"מ).

ג. שלש פעמים באו ישראל בברית; בהר סיני, בערבות מואב ובהר גריזים והר עיבל. רבי שמעון מוציא הר גריזים והר עיבל ומכניס אהל מועד (כשיטת רבי עקיבא רבו, שכללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד). ובכל אחת נכרתו שש עשרה בריתות על כל מצוה ומצוה — 'ברוך' בכלל ('ברוך אשר יקים את התורה הזאת') ו'ברוך' בפרט, 'ארור' בכלל ו'ארור' בפרט, ללמוד וללמד ולשמור ולעשות — הרי ארבע פעמים ארבע. נמצא בין הכל מ"ח בריתות על כל מצוה ומצוה. בירושלמי מובא מרבי שמעון מנין תקע"ו בריתות לכל מצוה ומצוה. (ערוס'). רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון: כל אחת מהארבעים ושמונה בריתות נכפלת בשש מאות אלף איש ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים כמנין בני ישראל, שהרי קבלו עליהם ערבות הדדית, נמצא כל אחד מישראל נכנס בברית של כל אחד ואחד. רבי אומר לדבריו (שהוא מונה את בריתות הערבות), כל אחד נעשה ערב גם על ערבותו של חברו, הרי יש להכפיל מנין זה בששים רבוא שלשת אלפים חמש מאות וחמשים.

## דף לח

- נט. א. מהם החילוקים בין ברכת כהנים במקדש לברכת כהנים במדינה?
  - ב. ברכת כהנים — מהם הדינים הנצרכים לאמירתה?
  - ג. האם יש לחון לקרוא 'כהנים' או 'כהן' לפני הברכה?
  - ד. כהן שאינו עולה לדוכן, על מה הוא עובר?
  - ה. מתי צריך הכהן לעלות לדוכן?
  - ו. בית הכנסת שכולו כהנים, מה דינו בברכת כהנים?
  - ז. עם שבשדות, האם הם מתברכים בברכת כהנים? האם מחיצה מפסקת?
- א. במדינה אומר אותה שלש ברכות ובמקדש ברכה אחת (לפי שאין עונים 'אמן' במקדש הלכך אינו מפסיק בין פסוק לפסוק).
- א. לדברי התוס', (מ:) היו אומרים 'ברוך שם...' לאחר הזכרת השם בברכת כהנים, ולא בסוף